

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

Факултет по Славянски филологии

Катедра по общо, индоевропейско и балканско езиковедие

**ТЕМА: МОБИЛНОСТТА ПО ПРОГРАМА „ЕРАЗЪМ +“ В КОНТЕКСТА НА
ЕВРОПЕЙСКИТЕ ПОЛИТИКИ ЗА МУЛТИЛИНГВИЗЪМ И
МУЛТИКУЛТУРАЛИЗЪМ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация за присъждане на научната и образователна степен „Доктор“

Докторант: Кристина Иванова Стоянова

Научни ръководители: доц. д-р Дария Карапеткова и доц. д-р Фотини Христакуди

Професионално направление: 2.1. Филология

Докторска програма: „Общо и сравнително езиковедие“ – Общо езиковедие

Тема: Мобилността по програма „Еразъм+“ в контекста на европейските политики за мултилингвизъм и мултикултурализъм

София, 2025

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита от Катедрата по общо, индоевропейско и балканско езикознание към Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ на .....

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на ..... от ..... часа във ....., Софийски университет „Св. Климент Охридски“, съгласно Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и академични длъжности при Софийския Университет, пред Научно жури, назначено със заповед ..... в състав:

Председател:

.....

Членове:

..... – рецензент

.....

.....

.....

Материалите по защитата са на разположение при секретаря на Катедрата по общо, индоевропейско и балканско езикознание, Ректорат, каб. 131 и на сайта на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ <http://www.uni-sofia.bg>

СЪДЪРЖАНИЕ:

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	4
ПЪРВА ГЛАВА. ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ.....	8
ВТОРА ГЛАВА. ИСТОРИЯ НА ПРОГРАМИТЕ „Еразъм+“, „ Сократ“, „Темпус“ И ПРИЧИНИТЕ ЗА ТЯХНОТО РАЗПАДАНЕ.....	10
ТРЕТА ГЛАВА. РЕГИОНАЛНИ СПЕЦИФИКИ. ПРИЛИКИ И РАЗЛИКИ.....	12
ЧЕТВЪРТА ГЛАВА. ПЕРСПЕКТИВИ И ПРОБЛЕМИ. СМЕСЕНИ МОБИЛНОСТИ, ИНОВАЦИИ.....	13
ПЕТА ГЛАВА. ИЗСЛЕДВАНЕ: УСТОЙЧИВОСТ НА ПРОГРАМА „ЕРАЗЪМ+“. АНКЕТА.....	14
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	15
ПРИНОСИ.....	19
БИБЛИОГРАФИЯ.....	24

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност на темата

Дисертационният труд анализира програма „Еразъм+“, която е един от най-мощните инструменти на Европейската комисия. Областите, в които е активна за периода 2021-2027 г., са образованието, обучението, младежта и спорта. Тези области са ключови, тъй като подпомагат не само професионалното, но и личностното развитие на младежите по време на обмен. Предвид масовите мобилности в Европа с тенденция към все повече мобилности извън рамките на Европейския съюз също, темата разглежда устойчивостта на програмата, предхождащите я други програми, новите езикови тенденции след излизането на Великобритания от ЕС, възможностите за комуникация и сътрудничество в международни екипи.

Въведение в проблематиката

Европа се променя. Става все по-мултикултурна. Изключително важни са уроците по толерантност, които получават младите хора, участвайки в тези културни обмени. Целта на мултикултурализма е да установи среда, в която граждани от различни националности, с различно историческо и културно наследство, които говорят различни езици, изповядват различни религии, намират мост помежду си и отстояват правото на другия, а не се борят за асимилация на различния (Йотов, 2003:13).

Както вече се спомена, програма „Еразъм+“ обучава европейските граждани в тази посока, както ги подготвя и за настъпващите социални и технологични промени. По време на мобилността си участниците развиват своите компетентности и създават нови, които прилагат по време и след обмена. Начинът на живот по време на „Еразъм“ мобилност задава критерии, които се превръщат за повечето участници в начин на живот и по-нататък. И този начин на живот, да го подчертаем отново, е живот в общност, живот с другия.

А като добавим и възможността да се учат чужди езици, да се поддържат вече учени езици, като се упражняват в тяхна среда, е ясно защо говорим за програмата като за толкова важен инструмент за бъдещето. Тя прави хората, минали през нея, истински мобилни, включително в духовен и културен план. И удовлетворява всички, които искат образованието да бъде и обвързано с практиката.

След излизането на Великобритания от ЕС се формира нова политика по отношение на езиковите компетентности, които ЕК формира. Вече не се толерира изучаване на един основен език, а да се изучават различни езици от тези, които са майчини за ЕС. По този начин се формират повече специалисти в различни езикови области, които освен, че могат да комуникират на различен език, формират различни когнитивни връзки на базата на езиковото си знание.

Имаше дебати кой ще бъде следващият основен език за ЕС. Съществуваха хипотези, че това ще бъде френският като друг основен език за ЕК или испанският с оглед на това, че се говори от най-много хора. Тези хипотези са погрешни и се позовават на стария модел на формиране на езикова политика, където има един основен език и всички останали са без съществено значение. Новата политика на ЕК е толериране на изучаването на различни езици, на базата на което да се формират екипи с различни когнитивни системи. Моето мнение е, че това ще отнеме време и изисква преговори, които години наред ще продължат да се извършват на английски език.

Програма „Еразъм+“ предоставя отличната възможност на участниците да попаднат в международна среда, в която да живеят, учат и работят. Това предоставя шанс за развитие и формиране на съвременна гледна точка, в която комуникацията се извършва без осъдителен дискурс към различията.

Методология

Дисертационният труд се основава на редица принципи в духа на ЕС и обединена Европа. Мултилингвизмът и мултикултурализмът са инструменти, които спомагат за осъществяването на практическата реализация на европейските ценности. Методите, които са използвани по време на проучването, са он-деск, анализ на научни източници, анкетно проучване.

Основните понятия, с които се борави в този текст са мултилингвизъм, мултикултурализъм, интеркултурализъм, транснационализъм, културно разнообразие. В ЕС под многоезичие се разбира способността на обществата, институциите, индивидите да използват повече от един език в ежедневието си живот. В Европейския парламент всички езици са еднакво важни, тъй като всяка държава, която е член на Европейския съюз, е уникална и допринася със специфичен принос към общото благо на Съюза в различни, но важни аспекти в синхрон с европейските ценности. Парламентарните документи се публикуват на официалните езици на Европейския съюз, за да може да бъдат абсолютно коректни и достъпни в оригинал от представители на различни държави. В случай на поява на казуси и форсмажорни обстоятелства английската версия все още има най-голяма тежест. Членовете на Европейския парламент имат право да се изразяват устно или писмено на всеки един от европейските езици в Европейския съюз.

В основата на европейските ценности стои идеята за културно и езиково разнообразие (Можейко, 2001:5). Многоезичието е дълбоко залегнало в европейските договори и отразява това културно и езиково многообразие. В същото време мултилингвизмът осигурява по-голяма прозрачност на дейностите на европейските институции, които стават по-достъпни за гражданите на Европейския съюз. Това е от съществено значение за успеха на демократичната система в същия този съюз. Европейският парламент се различава от другите институции на Европейския съюз по задължението си да осигури възможно най-високо ниво на многоезичие.

Цели и задачи

Целта на настоящото изследване е да се открият основните тенденции в развитието на съвременната европейска политика за мултилингвизъм и мултикултурализъм, както и причините за създадената необходимост от нея. Политиката за мултилингвизъм и мултикултурализъм на ЕС е създадена в духа на европейските ценности. Тя е навременна и цели да подготви квалифицирани участници и съвременния свят, където пътуването, мобилният начин на живот и мобилната работа стават все по-възможен и приемлив начин на живот.

Политиката за мултилингвизъм е насочена към представители, които имат желание да изучават език, различен от техния майчин език (Чантов, 214:391). ЕС осигурява възможности за свободен избор на чужд език, който да бъде изучаван. Този език може да бъде практикуван в действителна среда, където след постигането на определено езиково ниво и квалификация да бъде използван за професионални цели. Свободата на избор на чужд език е от голямо значение, тъй като представителите, които искат да го изучават, могат да се позоват на действителните си интереси към език и култура. Изучаването на език е движено от стремеж към откровено знание, а не от принудителна хипотеза за изучаване на такъв.

Политиката за мултилингвизъм цели възпитание в езикови правила и практики на избрания от представителите език от ЕС, които искат да се обучават в такъв. Този език не е задължително да е избор между два или три основни езика, а е много разнообразен. Възможността за избор е сред всички езици на държави от ЕС. По този начин се създават предпоставки диалогът на езиково ниво да стане много разнообразен и дълбочинен. Изучаването на чужд език създава възможността в изучаващите го да създават нови логически връзки, различни от тези, които са правила на родния си език, и съответно възможността за създаване на нов начин на мислене. По този начин е възможно да се формират разнообразни международни екипи, които да работят на европейско ниво и да намират по-квалифицирани решения на вече съществуващи проблеми.

Обем и структура на дисертацията

Дисертационният труд е с общ обем от 180 стандартни страници (53078думи).

Въведение

Въведението се състои от теоретична обосновка, която представя проблематиката, и необходимостта да се проучат политиките за мултилингвизъм и мултикултурализъм в духа на Обединена Европа.

В рамките на този дисертационен труд представяме програма „Еразъм+“ в контекста на европейските политика за мултилингвизъм и мултикултурализъм. В

първа глава разглеждаме основните понятия по темата мултилингвизъм и мултикултурализъм в духа на европейската политика. Втора глава е посветена на историята на програма „Еразъм“, както и на предхождащите я програми „Сократ“ и „Темпус“ като активни и приложими програми. Посочени са и причините за тяхното разпадане. В трета глава се разглеждат регионалните специфики, чрез които се прилага програма „Еразъм“, както и приликите и разликите в отделните райони. В четвърта глава се анализират перспективите и проблемите пред програмата, сред които са смесените мобилности и иновациите.

Трудът е с фокус върху устойчивостта на програма „Еразъм“. Чрез изследването си той ще се стреми да очертае тази устойчивост, да отговори на въпроса защо е важно програмата да я има и в бъдеще. За целта изследването стъпва върху Общоевропейската езикова конвенция, Общоевропейската образователна конвенция, системата за кредитиране, различни законови рамки, директиви, практики. В цялата работа се отчитат и регионални специфики, открояват се проблемите, свързани с имплементирането на програмата, както и се набляга върху по-нататъшните перспективи пред програмата.

ПЪРВА ГЛАВА

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ

В Европейския парламент всички езици са еднакво важни, тъй като всяка държава, която е член на Европейския съюз, е уникална и има специфичен принос към общото благо на Съюза в различни, но важни аспекти в синхрон с европейските ценности. Парламентарните документи се публикуват на официалните езици на Европейския съюз, за да бъдат абсолютно коректни и четими в оригинал от представители на различни държави. В случай на поява на казуси и форсмажорни обстоятелства английската версия все още има най-голяма тежест. Членовете на Европейския парламент имат право да се изразяват устно или писмено на всеки един от европейските езици в Европейския съюз (Йотов, 2013:13).

В основата на европейските ценности стои идеята за културно и езиково разнообразие. Многоезичието е дълбоко залегнало в европейските договори и

отразява това културно и езиково многообразие. В същото време мултилингвизмът осигурява по-голяма прозрачност на дейностите на европейските институции, които стават по-достъпни за гражданите на Европейския съюз. Това е от съществено значение за успеха на демократичната система в същия този съюз.

Европейският парламент се различава от другите институции на Европейския съюз по задължението си да осигури възможно най-високо ниво на многоезичие. Всеки европейски гражданин има право да се кандидатира за член на Европейския парламент. Не е разумно да се изисква всички членове на Европейския парламент да владеят един от най-широко използваните езици - английски или френски език. Правото на всеки депутат да чете и пише парламентарни документи, да следи дебатите и да се изразява на собствения си език, е изрично признато в Правилника за дейността на Парламента. Необходимо е всички граждани на Европейския съюз да имат възможност да четат законодателството, което ги засяга, на езика на страната, в която са родени.

В качеството си на съзакондател Европейският парламент също така е длъжен да гарантира най-високо езиково качество на всички официални документи, които приема. Затова и ролята на преводачите е от ключово значение (Чантов, 2014:391). Изискванията към тях са огромни, защото качеството на продукта е от особена важност. За да може да изготвя различните езикови версии на своите писмени документи и да води кореспонденция с гражданите на ЕС на всички официални езици, Европейският парламент разполага със собствена служба за преводи, която поддържа въпросното качество и отговаря на високите изискванията, тя работи в много кратки срокове, наложени от парламентарните процедури.

Езиковите умения са в основата на изграждането на европейското образователно пространство. Те са незаменими за мобилността, сътрудничеството и взаимното разбирателство през границите. Съвместното съществуване на много езици в Европа е мощен символ на стремежа на Европейския съюз да бъде обединен в многообразието, един от крайъгълните камъни на европейския проект.

Езиците определят личната идентичност, но също така са част и от споделеното наследство. ЕС активно насърчава изучаването на езици в цяла Европа. Аргументите в подкрепа на образователните политики по отношение на изучаването на езици са

многобройни. Изучаването на езици създава лични и професионални възможности, насърчава културното съзнание, взаимното разбирателство и социалното сближаване.

ВТОРА ГЛАВА

ИСТОРИЯ НА ПРОГРАМИТЕ „ЕРАЗЪМ+“, „ СОКРАТ“, „ТЕМПУС“ И ПРИЧИНИТЕ ЗА ТЯХНОТО РАЗПАДАНЕ

Програмата „Еразъм“ (Европейска регионална схема за действие за мобилност на студенти) стартира през 1987 г. и оттогава предоставя на европейските студенти възможността да се обучават в една от 33-те страни по програмата. Студентските обмени по „Еразъм“ са с продължителност между 3 и 12 месеца, като студентите следват договорена част от курса си в друг университет в друга държава. Не се заплащат допълнителни такси и курсът се признава от местната институция. Около 90% от европейските университети участват в тази схема, която предлага на студентите широк спектър от курсове и учебни програми, от които да избират (Тодорова, 2016:76). С времето популярността на програмата „Еразъм“ нараства. Програмата води до по-сплотени и приобщаващи общества, които позволяват на учениците и студентите да играят активна роля в обществото.

Многоезичието е един от крайъгълните камъни на европейския проект и символ на стремежа на ЕС да бъде обединен в многообразието. Чуждите езици играят важна роля сред уменията, които ще помогнат на хората да се подготвят по-добре за пазара на труда и ще им позволят да се възползват максимално от наличните възможности. Както се спомена, ЕС си е поставил за цел всеки гражданин да има възможност да усвоява поне два чужди езика от най-ранна възраст. Програмата „Еразъм“ помага на хората да постигнат тази цел. Конкретно програмата „Еразъм +“ е новата рамкова програма на стойност 14,7 милиарда евро и има за цел да подкрепи действия в областта на образованието, обучението, младежта и спорта за периода 2014–2020 г., като допринесе за справяне със социално-икономическите промени и ключовите предизвикателства, пред които ще се изправи Европа (Тодорова 2016:76).

Програмата предоставя възможност за мобилност, като създава среда за съвместна работа между хора с различен културен профил, като предлага съфинансиране, с което може да подкрепи дейността. Ключовите действия се състоят от:

Ключово действие 1 подкрепя мобилността в секторите на образованието, обучението и младежта и има за цел да донесе дълготрайни ползи за участниците и участващите организации.

Ключово действие 2 дава възможност на организации от различни участващи страни да работят заедно и да развиват, споделят и трансферират най-добри практики и иновативни подходи в областта на образованието, обучението и младежта.

Ключово действие 3 предоставя безвъзмездни средства за голямо разнообразие от действия, насочени към стимулиране на иновативно разработване на политики, политически диалог и прилагане, както и обмен на знания в областта на образованието, обучението и младежта.

Обмените по „Еразъм“ са отворени за всеки, който иска да кандидатства. В съответствие с целта си за насърчаване на равнопоставеност и приобщаване, програмата улеснява достъпа за хора, изправени пред пречки, свързани с тяхното икономическо положение, социален статус, географска отдалеченост, увреждания или свързани със здравето условия. В момента те представляват около 10% от мобилните участници. „Еразъм +“ предвижда допълнително финансиране от 100-200 евро на месец за кандидати от неравностойно положение въз основа на национални критерии. Той вече предоставя допълнителни стипендии на повече от 39 000 студенти в неравностойно положение. В областта на младежта един от всеки трима млади хора, участващи в младежки обмен, е с неравностойно социално-икономическо положение. Участието в Европейската доброволческа служба и младежкия обмен е безплатно и отворено за всички. Програмата покрива разходите за пътуване и живот на доброволците, джобни пари, застраховка и карта за отстъпка.

ТРЕТА ГЛАВА

РЕГИОНАЛНИ СПЕЦИФИКИ. ПРИЛИКИ И РАЗЛИКИ

Европейската комисия носи цялостната отговорност за изпълнението на програма „Еразъм+“. Комисията постоянно осъществява управлението на бюджета и определя приоритетите, целите и критериите на програмата. Наред с това тя ръководи и осъществява мониторинг на общото изпълнение, последващите дейности и оценката на програмата на европейско равнище. Европейската комисия носи и цялостната отговорност за надзора и координацията на структурите, на които е възложено изпълнението на програмата на национално равнище. На европейско равнище отговорността за изпълнението на редица действия по програма „Еразъм+“ се носи от Изпълнителната агенция за образование, аудиовизия и култура (ЕАСЕА) на Европейската комисия. ЕАСЕА изпълнява програмата посредством пряко управление.

Изпълнителната агенция отговаря за управлението на пълния жизнен цикъл на тези проекти – от популяризирането на програмата, оценяването на заявленията за безвъзмездни средства и осъществяването на мониторинг върху проектите до разпространението на резултатите от проектите и програмата. Европейската комисия отговаря, по-специално чрез Изпълнителната агенция, и за: провеждане на проучвания в областите, подкрепяни от програмата; провеждане на научни изследвания и основани на факти дейности чрез мрежата „Евридика“; подобряване на видимостта и системното въздействие на програмата посредством дейности за разпространение и използване на резултатите от програмата; осигуряване на управлението на договорите и финансирането на органите и мрежите, подпомагани от програма „Еразъм+“; управление на покани за подаване на оферти за предоставяне на услуги в рамките на програмата.

Програмата има принос към разработването на стратегически и иновативни действия, както и признаването на неформалното и формалното обучение при младежката работа в цяла Европа. Тези действия се извършват чрез: разработване и прилагане на процеси, дейности и инструменти в рамките на стратегията Youthpass за подпомагане и насърчаване на признаването и валидирането на дейностите; разработване и прилагане на процеси, дейности и инструменти в рамките на Европейската стратегия за обучение в областта на младежта; подпомагане на изграждането на капацитет и развитието на качеството на проектите в сферата на младежта чрез курсове за обучение, практически

публикации и насоки; предоставяне на подкрепа на персонала на националните агенции чрез управление на знанията и обучение на персонала.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ПЕРСПЕКТИВИ И ПРОБЛЕМИ. СМЕСЕНИ МОБИЛНОСТИ, ИНОВАЦИИ

Според последните резултати от международните тестове OECD-PISA общото ниво на образователни резултати на учениците в европейските страни е ниско до средно. Основната цел на партньорските институции е да помогнат на учениците да увеличат максимално своите основни умения чрез включване на иновативни методологии за преподаване/учене и информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в класната стая (Ганчева, 217:775). Целите са подобряване на подходите и методите на преподаване на училищата в обучението по ключови компетентности чрез споделяне на добри практики; повишаване мотивацията на децата за учене чрез използване на технологии, театрална игра, игра на открито и настолни игри в процеса на преподаване и обучение; подобряване уменията на учителите за предоставяне на подходящо, индивидуализирано образование за деца с различни способности за учене; постигане на по-добри резултати от обучението за всички ученици в дългосрочна перспектива; насърчаване на междукмпетентности и знания.

Използването на информационни и комуникационни умения в училищата все още има диалогичен характер, като се дискутират плюсовете и минусите на използването им в класните стаи. Много образователни институции все пак наблюдават включването на ИКТ в образователния съвременен живот, тъй като те са се превърнали в неразделна част от живота днес и с оглед на това подготвят учениците за адекватната им употреба.

Програмата ще създаде кооперативно партньорство на ученици и учители от пет европейски страни партньори: Кипър, Италия, Португалия, Хърватия и Германия. Планираните дейности включват учене и преподаване на грамотност, смятане, празненства, насърчаване на региони, разработване на ръководство за дигитални компетенции за учители (Kahoot, Plickers, QR кодове, роботика, подкастове, сториборд, Padlet, Zoom, KineMaster), активно участие в редица часове по различни предмети –

научаване на общи фрази на езиците на партньорите и тяхното културно наследство в контекста на многоезичието и мултикултурализма.

Училищата-партньори си сътрудничат, за да обменят добри практики и да прилагат нови подходи на преподаване, които подобряват придобиването и развитието на основни умения (Ганчева, 217:775). Партньорският проект е ориентиран към ученици и учители; той прилага учене „чрез правене“ вместо традиционните уроци, базирано на задачи и формално/неформално учене, живот и практика на иновативни методи на преподаване: използване на виртуална реалност, ИКТ, електронни инструменти и медии, смесено обучение, групова работа и работа с връстници с внимание към смесване на различни нива на обучение. Инструментите дават възможност на учениците и учителите да работят заедно на транснационално ниво, да подобрят ключови компетенции и да развият преподавателски умения. Проведени са интензивни курсове за обучение от учители, които са експерти по ИКТ, специфични програми, софтуер и медии.

ПЕТА ГЛАВА

ИЗСЛЕДВАНЕ: УСТОЙЧИВОСТ НА ПРОГРАМАТА „ЕРАЗЪМ+“. АНКЕТА

В проведеното изследване участваха 31 респонденти, които са участвали в програма „Еразъм+“ по различен начин. Всички респонденти отговориха на зададените им въпроси, оставиха контакт за обратна връзка. Респондентите имат различна гледна точка и различна роля в програмата. Целта на това изследване е да проучи гледната точка на респонденти с различен опит, отнесен към програма „Еразъм+“, за да създаде по-обширен поглед към взаимодействието между участниците с различни роли в и към програмата и тяхното мнение, изводи и опит по конкретни въпроси (Ганчева, 217:775).

Анкетата получи отговор на въпроси в духа на европейските ценности като: „Развитието на програма „Еразъм+“ устойчиво ли е според Вас? Това е въпрос от значение, тъй като касае голям брой европейски участници, а и участници от държави извън ЕС. Виждаме, че преобладаващият брой отговори от 51.7% са, че „Еразъм+“ е устойчива програма. Текущата програма е оценена с възможности, които я правят устойчива. Преобладаващият положителен отговор е последван от оптимистична позиция,

че „може да бъде“ и „по-скоро да“. Едва 3.4% са отговорили отрицателно, че не е достатъчно устойчива.

Изводите, които правим на базата на процент отговори, са, че позицията относно устойчивостта на програма „Еразъм+“ е положителна и мнозинството от респонденти смята, че програмата е устойчива (Крупев, 1996:44). Последващите отговори не са толкова категорични, но по-скоро са положително настроени по отношение на устойчивостта, т.е. те или не могат да заявят категоричната си позиция, или предпочитат да са обнадеждени по отношение на по-нататъшното развитие на програмата. Малък процент е опозиция на мнението, че програмата е устойчива. Това само доказва политическия момент по отношение на програмата, тъй като има и опозиция, а не само едностранчив отговор на въпроса. Отрицателният отговор също ни убеждава в демократичния характер на програмата и свободата на изразяване на мнение. Това е точно в духа на европейските ценности, тъй като програмата не е диктатура и не цели налагане на конкретно мнение, а предоставя условия и създава предпоставки индивида да развие личните си и професионални качества и мнение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Политиката за мултилингвизъм и мултикултурализъм на ЕС е създадена в духа на европейските ценности. Тя е навременна и цели да подготви квалифицирани участници и съвременния свят, където пътуването, мобилния начин на живот и мобилната работа стават все по-възможни и приемлив начин на живот. Политиката за мултилингвизъм е насочена към представители, които имат желание да изучават език, различен от техния майчин език.

ЕС осигурява възможности за свободен избор на чужд език, който да бъде изучаван. Този език може да бъде практикуван в действителна среда, където след постигането на определено езиково ниво и квалификация да бъде използван за професионални цели. Свободата на избор на чужд език е от голямо значение, тъй като представителите, които искат да го изучават могат да се позоват да действителните си интереси към език и култура. Изучаването на език е движено от стремеж към откровено знание, а не от принудителна хипотеза за изучаване на такъв.

Политиката за мултилингвизъм цели възпитание в езикови правила и практики на избрания от обучаваните език от ЕС, които искат да се обучават в такъв. Този език не е задължително да е избор между два или три основни езика, а е много по-разнообразен. Възможността за избор е сред всички езици на държави от ЕС. По този начин се създават предпоставки диалогът на езиково ниво да стане много по-разнообразен и дълбочинен. Изучаването на чужд език създава възможността в изучаващите го да създават нови логически връзки, различни от тези, които са правила на родния си език и съответно възможността за създаване на нов начин на мислене. По този начин е възможно да се формират разнообразни международни екипи, които да работят на европейско ниво и да намират по-квалифицирани решения на вече съществуващи проблеми.

Освен професионално ориентираното развитие политиката за мултилингвизъм е благоприятна за личностното развитие на индивида. По този начин се създава възможността да се чете и разбира на чужд език в дълбочина. Чрез езика могат да се усвоят непознати културни практики и да се припознаят традиции, извън традициите, в които индивида е възпитан. Това е от положително значение за разбирането на другия и припознаването му като свой. Не на последно място, чрез езика се създават предпоставки за формиране на семейство в държава, която не е родната държава на индивида. По този начин се създават международни семейства, в които се говори повече от един език. Това е от значение за формирането на европейско общество, в което жителите се самоопределят като европейци.

Както виждаме от проведената анкета, преобладаващият процент респонденти е отговорил, че посоката на развитие на програма „Еразъм+“ е издаването на съвместни дипломи. Под това се има предвид документ, който да е от повече от един ВУЗ и да бъде признат без провеждане на допълнителни изпити. Стремешът на обучаващите се е да получат качествено образование от повече от един ВУЗ. По този начин не е необходимо да държат приравнителни изпита, за да се признава дипломата от България в чужбина и от чужбина в България. Получава се универсален документ, който има достатъчна тежест, за да бъде използван по предназначение и съответно да бъде надграждан.

Желанието за издаване на съвместни дипломи става все по-разпространено. Това е естествен ход на развитие на програма „Еразъм+“, тъй като по този начин самата програма може да бъде надградена. По този начин ще се решат много проблеми с признаване на курсове от един в друг ВУЗ. Студентите ще бъдат по-спокойни, че след

като са издържали изпит по програмата не е необходимо да го карат отново в изпращащата организация, за да бъде признат.

Съвместните дипломи правят образованието по-гъвкаво и космополитно, тъй като студентите са подготвени и сертифицирани в повече от една страна. Това играе положителна роля за по-нататъшното им развитие, тъй като студентите са подготвени да работят в повече от една страна. По този начин те могат да се реализират и в чужбина, а могат да използват и възможността за дистанционна работа с вече придобитите лингвистични и професионални умения. Съвместните дипломи са следващата стъпка на развитие на програмата и задълбочаване на вече създаденото европейско сътрудничество. По този начин програмата е по-устойчива.

Студентите имат по-голяма мотивация да се включат като представители. Перспективите за развитие са повече. Избягват се тежки административни процеси, които да удължат признаването на вече получено образование. Желанието за издаване на съвместни дипломи е позиция, която говори за единомислие по отношение на европейските ценности. Това, че учебната система може да работи на едно наднационално ниво и да осигури качествено европейско образование, което да бъде признато, е доказателство в духа на Обединена Европа.

Както виждаме от проведената анкета, въвличените в програма „Еразъм+“ са участници от различна възраст в широк възрастов диапазон. Респондентите са хора от 24 г. до 75 г. Това са хора с различен социален статус. Ролята им по програма „Еразъм+“ е различна. Те са студенти (бакалаври и магистри), преподаватели, създатели и изпълнители на проекти, участници в buddy системата, участници от младежки обмени, оценители по програмата. Разнообразните роли на респондентите доказват ексклузивния характер на програмата и способността ѝ да въвлича представители от различно професионално направление, на различна възраст и от различни държави. Фактът, че програмата може да обедини толкова различни представители като участници в себе си е доказателство за същността ѝ в духа на европейските ценности. Програмата действително работи на наднационално ниво и въвлича представители от различен национален, професионален, възрастов профил.

Мобилностите по програма „Еразъм+“ са изключителен пример за действащи политики за мултилингвизъм и мултикултурализъм. Програмата създава условия за студенти, специализанти, преподаватели, младежи, обучаващи се и обучители да развият

своите професионални и личностни компетентности в международна среда. Програмата създава възможности за общуване в родната страна на участниците с хора от друг културен и национален профил. Тя създава възможност за престой и достъп до качествено образование в чужда страна. Тази посока със сигурност е в духа на европейските ценности и път към създаване и развиване на глобален диалог.

Програма „Еразъм+“ е допринесла и допринася за развитието на едно наднационално общество, което може да бъде определено и да се самоопредели като глобално общество. Това е от изключително значение за глобалната политическа, икономическа и културна карта. По този начин европейските кадри са подготвени да водят качествен диалог с представители от други континенти. Неслучайно анкетното проучване показва желание програмата да се разшири извън рамките на ЕС с повече държави от други континенти. Това показва готовност на европейските представители да посрещнат участници от различен от европейския културен профил и да разширят границите на сътрудничество. Също така разширяването на програмата с повече страни участници извън ЕС показва готовността на европейците да попаднат в много по-различен контекст от този в Европа и увереността, че са достатъчно подготвени, за да се справят с предизвикателствата, които са насреща им.

Желанието за изготвяне на общи дипломи от повече от един европейски ВУЗ е доказателство за общата посока на развитие и показва как европейското образование се стреми към приобщаване, а не към разделение и фрагментиране. Това е посока на едно общество, в което индивидите се припознават като част от него и могат да заявят себе си за европейци. Желанието за изготвяне на съвместни дипломи е в духа на европейските ценности. Доказано от анкетното проучване с преобладаващ процент, виждаме, че представителите на програмата в България се стремят към живот в Обединена Европа.

След двете световни войни формирането на държави от Европа, които искат да бъдат положителна двигателна сила, се разраства. Днес държавите са се увеличили и се стремят към общо бъдеще в духа на единни ценности. Европейските граждани имат самосъзнание кои са и как да се представят на картата на света. Това е от значение за водене на качествен и подготвен диалог и с представители от други континенти. Общите ценности, начин на живот, издаването на съвместни дипломи, културните обмени и диалог са свидетелство за постижимо европейско общество в съществуващата Обединена Европа.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Научно-историческо проследяване на историята на програмата "Еразъм+" в паралел с програмите „Сократ“ и „Темпус“

Програма „Еразъм“ е кулминацията на политическата воля на европейските партньори за сътрудничество, а също и отправна точка за хармонизирането на Европейското пространство за висше образование. В изграждането на Европа, Европа на знанието и ученето често е изоставала. И все пак през 1955 г. е взето решение да се създаде междуправителствен институт за изследвания и обучение. Ще отнеме повече от двадесет години да се осъществи тази идея с откриването през 1976 г. на Европейския университетски институт във Флоренция. Успехът предстои, но университетското сътрудничество е ограничено до студенти, докторанти и няколко дузини професори. Европа иска да развие по-широк дейност и да се насочи към по-разнообразна аудитория (Тодорова, 2016:76).

Европа на знанието се основава на нещо повече от проект за студентска мобилност. „Еразъм“ дава началото на много различни проекти и се вписва в много по-широка европейска образователна политика. След стартирането на „Еразъм“ са създадени седем други операции за насърчаване на сътрудничеството между европейските партньори. Те включват програми, които насърчават професионалното обучение на младежи („Petra“), насърчаване на чужди езици („Lingua“), насърчаване на продължаващото образование („Force“) и насърчаване на технологичните иновации („Eurotechnet). Всички тези операции, включително „Еразъм“, сега са обединени като „Сократ“, която има за цел да изгради Европа на знанието и да допринесе за обща европейска идентичност.

Сократ включва различни направления като „Коменски“ (училищно образование), „Еразъм“, „Грюндвиг“ (образование за възрастни), „Лингва“ и „Минерва“ (информационни и комуникационни технологии в образованието). Тези различни направления подчертават слабостите на Европа на знанието, по-специално различаващите се национални традиции на всяка страна и безбройните трудности при следване на една наистина европейска програма. Въпреки че е възможно да се вземат курсове за няколко месеца или година в друга европейска държава, все още е трудно да се валидират

получените степени извън националните граници. И все пак икономическият свят изисква многоезични служители, обучени в различни култури и подготвени за работа в международна среда. Така хомогенизирането на висшето образование се превръща в европейски приоритет.

Във връзка с програма „Еразъм“ е проследена историята на програмите „Сократ“ и „Темпус“. Програмата „Сократ“ (Socrates) е образователна инициатива на Европейската комисия. Участват 31 държави. Програма Сократ се провежда от 1994 г. до 1999 г., когато е заменена от програмата „Сократ II“ на 24 януари 2000 г., която продължава до 2006 г. От своя страна тя е заменена от „Програмата за учене през целия живот 2007–2013 г.“. Страните, участващи в програмата, са тогавашните 25 държави от Европейския съюз и тогавашните страни кандидатки Румъния и България, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия и Турция. Програмата е кръстена на гръцкия философ Сократ.

Целите на програма „Сократ“ са формулирани по следния начин: „За укрепване на европейското измерение на образованието на всички нива“; „Да подобрим знанията по европейските езици“; „Насърчаване на сътрудничеството и мобилността по време на образованието“; „Насърчаване на иновациите в образованието“; „Насърчаване на равните възможности във всички сектори на образованието“. Изграждащи програмата блокове са: Програма „Коменски“ – за основно и средно образование; програма „Еразъм“ – за висше образование; Програма „Грюндвиг“ – за образование на възрастните; Програма „Лингва“ – за обучение по европейски езици; Програма „Минерва“ – за информационните и комуникационни технологии в образованието.

2. Изследователски фокус върху програмата „Еразъм+“ с оглед на иновативността, разпространението ѝ и проблемите, пред които е изправена

Политиката за мултилингвизъм и мултикултурализъм на ЕС е създадена в духа на европейските ценности. Тя е навременна и цели да подготви квалифицирани участници и съвременния свят, където пътуването, мобилния начин на живот и мобилната работа стават все по-възможни и приемлив начин на живот. Политиката за мултилингвизъм е насочена към представители, които имат желание да изучават език, различен от техния майчин език. ЕС осигурява възможности за свободен избор на чужд език, който да бъде

изучаван. Този език може да бъде практикуван в действителна среда, където след постигането на определено езиково ниво и квалификация да бъде използван за професионални цели.

Свободата на избор на чужд език е от голямо значение, тъй като представителите, които искат да го изучават могат да се позоват да действителните си интереси към език и култура. Изучаването на език е движено от стремеж към откровено знание, а не от принудителна хипотеза за изучаване на такъв. Политиката за мултилингвизъм цели възпитание в езикови правила и практики на изборния от представителите език от ЕС, които искат да се обучават в такъв. Този език не е задължително да е избор между два или три основни езици, а е много по-разнообразен. Възможността за избор е сред всички езици на държави от ЕС. По този начин се създават предпоставки диалогът на езиково ниво да стане много по-разнообразен и дълбочинен.

Изучаването на чужд език създава възможността у изучаващите го да създават нови логически връзки, различни от тези, които са правила на родния си език, и съответно възможността за създаване на нов начин на мислене. По този начин е възможно да се формират разнообразни международни екипи, които да работят на европейско ниво и да намират по-квалифицирани решения на вече съществуващи проблеми.

Освен професионално ориентираното развитие политиката за мултилингвизъм е благоприятна за личностното развитие на индивида. По този начин се създава възможността да се чете и разбира на чужд език в дълбочина. Чрез езика могат да се усвоят непознати културни практики и да се припознаят традиции, извън традициите, в които индивида е възпитан. Това е от положително значение за развиването на другия и припознаването му като свой.

Не на последно място, чрез езика се създават предпоставки за формиране на семейство в държава, която не е родната държава на индивида. По този начин се създават международни семейства, в които се говори повече от един език. Това е от значение за формирането на европейско общество, в което жителите се самоопределят като европейци.

3. Анкетриране на участници в програмата и обобщаване на резултатите с оглед анализ на устойчивостта на програмата

Както виждаме от проведената анкета, въвличените в програма „Еразъм+“, са участници от различна възраст в широк възрастов диапазон. Респондентите са хора от 24 г. до 75 г. Това са хора с различен социален статус. Ролята им по програма „Еразъм +“ е различна. Те са студенти (бакалаври и магистри), преподаватели, създатели и изпълнители на проекти, участници в buddy системата, участници от младежки обмени, оценители по програмата. Разнообразните роли на респондентите доказват ексклузивния характер на програмата и способността ѝ да въвлича представители от различно професионално направление, на различна възраст и от различни държави. Фактът, че програмата може да обедини толкова различни представители като участници в себе си е доказателство за същността ѝ в духа на европейските ценности. Програмата действително работи на едно наднационално ниво и въвлича представителите от различен национален, професионален, възрастов профил.

Мобилностите по програма „Еразъм+“ са изключителен пример за действащи политики за мултилингвизъм и мултикултурализъм. Програмата създава условия за студенти, специализанти, преподаватели, младежи, обучаващи се и обучители да развият своите професионални и личностни компетентности в международна среда. Програмата създава възможности за общуване в родната страна на участниците с хора от друг културен и национален профил. Програмата създава възможност за престой и достъп до качествено образование в чужда страна. Тази посока със сигурност е в духа на европейските ценности и път към създаване и развиване на глобален диалог.

Програма „Еразъм+“ е допринесла и допринесла за развитието на едно наднационално общество, което може да бъде определено и да се самоопредели като глобално общество. Това е от изключително значение на глобалната политическа, икономическа и културна карта. По този начин европейските кадри са подготвени да водят качествен диалог с представители от други континенти. Неслучайно анкетното проучване показва желание програмата да се разшири извън рамките на ЕС с повече държави от други континенти. Това показва готовност на европейските представители да посрещнат участници от различен от европейския културен профил и да разширят границите на сътрудничество. Също така разширяването на програмата с повече страни-

участници извън ЕС показва готовността на европейците да попаднат в много по-различен контекст от този в Европа и увереността, че са достатъчно подготвени, за да се справят с предизвикателствата, които са насреща им.

След двете световни войни формирането на държави от Европа, които искат да бъдат положителна двигателна сила се разраства. Днес държавите са се увеличили и се стремят към общо бъдеще в духа на единни ценности. Европейските граждани имат самосъзнание кои са и как да се представят на картата на света. Това е от значение за водене на качествен и подготвен диалог и с представители от други континенти. Общите ценности, начин на живот, издаването на съвместни дипломи, културните обмени и диалог са свидетелство за постижимо европейско общество в съществуващата Обединена Европа.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Гаделева, З. Кариера и мобилност на учените в Европейския съюз, Наука, 2005.
2. Здравкова, Б. Модели на интеркултурна компетентност, 2011.
3. Искрев, Д. Реализиране на идеята за професионалната мобилност на личността в образователен контекст, 2000.
4. Йотов, Ст. Мултикултурализъм - дилеми на равенството, Критика и хуманизъм, 2003.
5. Кинева, Св. Програми и фондове на Европейския съюз за финансиране на проблемите на миграцията, 2017.
6. Коларова, Ц. Глобални характеристики на студентската мобилност, 2010.
7. Крупев, А. За някои лингводидактически аспекти на комуникативния подход в процеса на изграждане на чуждоезикова комуникативна компетентност, 1996.
8. Можейко, Ед. Мултикултурализъм и постмодернизъм, 2001.
9. Раз, Дж. Мултикултурализъм, Критика и хуманизъм, 2003.
10. Табакова, Кр. "Обучение на учители за формиране на знания, умения и компетенции за работа в интеркултурна среда", 2013.
11. Тейлър, Ч. Мултикултурализъм: Изследване върху политиката на признаване, София: Критика и хуманизъм, 1999.
12. Христовова, Й. Анализ на потенциала на учебното съдържание на учебник по чуждоезиково обучение за формиране на интеркултурна компетентност, Софийския университет "Св. Климент Охридски", 2007.
13. Чантов, В. Комуникативната компетентност - необходимо условие за формиране и развитие на чуждоезикова компетентност, 2014 - 2015.
14. Янакиев, М. Един език, два езика, три езика,... много езици. През английски към многоезичие (мултилингвизъм), 1997.
15. Gamson, W. Political discourse and collective action. International Social Movement Research, 1988.
16. Kozhuharova, Galya. The Role of Erasmus + in the relationship between education, training, youth and the labor world, St. Zagora: 2019.

17. Minkov, M. Predictors of societal accident proneness across 92 countries. Cross-Cultural Research, 2016.

18. Rogers, E.M. Communication and development: The passing of the dominant paradigm. Communication Research, 1976.

Публикации в рамките на дисертационния труд

1. Стоянова, К. The Effect of the Erasmus Programme on the Systems of Higher Education (The Case with University of Ruse, Bulgaria). -In: Proceeding of University of Ruse – vol. 60, book 5.2, 2021, p. 33, <https://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp21/5.2/5.2-6.pdf>.
2. Стоянова, К. Европейски политики за мултилингвизъм. -В: Диалог, 2024, <https://dialogue.uni-svishtov.bg/title.asp?title=2997>.
3. Стоянова, К. Приключенията на Ернан Кортес [За: „Хагабула“. Тодор П. Тодоров, изд. Жанет 45, Пловдив, 2022 Литературен Клуб, 2024, <https://litclub.bg/library/kritika/kstoyanova/hagabula.html>. (рецензия)
4. Христакуди, Ф., Стоянова, К. Балканските култури: диалог, трансфер, метаморфози. (под ред. Орлин Събев, Лора Тасева, Антоанета Балчева), София, ИБЦТ–БАН, 2023, 234 с. -In: Colloquia Comparativa Litterarum, 2024, p. 239-242, <https://ejournal.uni-sofia.bg/index.php/Colloquia/article/view/217/224>. (рецензия)
5. Christakoudy-Konstantinidou, F., Stoyanova, K. Balkanskite kulturi: dialog, transfer, metamorfozi. Orlin Sabev, Lora Taseva, Antoaneta Balcheva (eds.), Sofia, IBCT (BAS), 2023 [Орлин Събев, Лора Тасева, Антоанета Балчева (ред.), Балканските култури: диалог, трансфер, метаморфози]. -In: Études balkaniques, 2/2024, Sofia, p. 405-407. (рецензия)

Доклади на научни конференции

1. Годишна конференция на РУ „Ангел Кънчев“: The Effect of the Erasmus Programme on the Systems of Higher Education (The Case with University of Ruse, Bulgaria), Proceeding of University of Ruse – vol. 60, book 5.2, 2021, p. 33.
2. Докторантско училище на НБУ към департамент по философия и социология, Чуждоезикова и интеркултурна компетентност – 2022 г.
3. Early Fall School of Semiotics (EFSS) Нов български университет: EFSS 2022 "Digital Transformation of Higher Education: Semiotic and Interdisciplinary Perspectives" (6-10 September 2022, Sozopol, Bulgaria).